

Vine MIHALJEVIĆ

RELIGIJA U IZGRADNJI
MIRA, DIJALOGA I
(NE)TOLERANCIJE

Uvod

Izlaganje o religiji u izgradnji mira, dijaloga i tolerancije predstaviti ćemo u tri dijela gdje je u prvom dijelu ukratko riječ o općem socioreligijskom okviru, zatim u drugom o ulozi religije u hrvatskom društvu i naposljetku u trećem dijelu o ulozi religije u “vukovarskom” kontekstu u razdoblju integracije. Pozornost je posvećena društvenoj ulozi religije u poslijeratnom razdoblju u Vukovaru, naime u razdoblju integracije u perspektivi izgradnje mira, dijaloga i tolerancije među ljudima i različitim vjerskim zajednicama. Rad tematizira samo nekoliko socioreligijskih vidova društvenog života u razdoblju integracije i nema nikakvih pretenzija na iscrpnost.

Opći socioreligijski okvir

Zadaća je naime sociologije da društvene pojave opiše i objasni unutarnje mehanizme koji uvjetuju nastajanje tih društvenih pojava, njihov razvoj i promjene. U tom smislu sociologija promatra religijski fenomen kao društvenu zbilju, stvarnost. Religija je, naime, trajna antropološka sastavnica cjelokupnog čovjekova postojanja. Pomoću religije, čovjek razumski uspostavlja smisleni i značenjski odnos pojedinca s totalitetom "Bitka". Bit religije je prema tome odnos prema Apsolutnom koji omogućuje i afirmira ljudsku slobodu. Subjektivni stav pojedinca prema transcendentnom, Apsolutnom obilježava religioznost, dok religiju određuje sustav vjerovanja, obreda, praksa koji pokazuju pojavni odnos prema Apsolutnom. Budući da su ljudi kulturna i društvena bića, i religija je društveno-kulturni fenomen koji se društveno-kulturno posreduje. Sociologija nalazi ishodište religijskih promjena u promjenama društvenog bića, stoga su aktualni društveni okvir djelovanja religije demokracija i sloboda društvenog djelovanja različitih religijskih svjetonazora u hrvatskom društvu.

U suvremenoj sociologiji upotrebljavaju se teorijski koncepti modernizacije i sekularizacije. U tom okviru predstavljaju se suvremene promjene u suvremenim društvima s glavnim obilježjima modernizacije, sekularizacije, individualizma odnosno subjektivizma i pluralizma. Modeli modernizacije i sekularizacije, prema mišljenjima nekih sociologa, ne mogu se primijeniti na postkomunistička društva u kojima se radije govori o dekristijanizaciji a ne o sekularizaciji kao pratećoj pojavi modernizacije.

Moderno razdoblje obilježavaju autonomija subjekta i diferencijacija društva u različite podsustave. Moderno društvo prožima znanost, tehnika, napredak gdje sam čovjek postaje subjektom svih izbora pa tako i religije. Čovjekove različite djelatnosti postaju relativno autonomnima među sobom premda imaju dodirnih zajedničkih točaka. I upravo ta "relativna neovisnost različitih ljudskih djelatnosti ostaje temeljnim načelom modernog društva i njegove iznimne učinkovitosti" (Mardešić, 1999., 75). Budući da su podsustavi neovisni, nestaje i zajedničkog izvora za propisivanje normi i pravila kao što je to bio slučaj u predmodernom društvu. Time religija u modernom društvu postaje osobni izbor i privatna stvar pojedinca. Integrativnu ulogu koju je imala u predmodernim društvima religija gubi u modernim društvima gdje dolazi do procesa racionalizacije, diferencijacije, sekularizacije i

pluralizma. U takvom modernom društvu pojedinac je prisiljen donositi sve odluke a time jasno i o religiji (Berger, 1987.).

Vine Mihaljević
**Religija u izgradnji
mira, dijaloga i
(ne)tolerancije**

Uloga religije u hrvatskom društvu

U povijesnom osvrtu na značenje religije u hrvatskom društvu potrebno je istaknuti religijsko pripadanje hrvatskog društva zapadnoj kršćanskoj uljudbi i religijska značajna uloga u oblikovanju nacionalnog identiteta. U totalitarističkom socijalističko-komunističkom režimu u drugoj polovici 20. stoljeća bio je negativan i neprijateljski stav prema religiji odnosno prema kršćanskom svjetonazoru kojemu je bilo zabranjeno društveno javno djelovanje. Nakon uspostave diplomatskih odnosa bivše države sa Svetom Stolicom i nakon Drugog vatikanskog sabora, stvara se drukčije društveno ozračje prema religiji i njenom djelovanju. Na temelju nekih parcijalnih socioreligijskih istraživanja u bivšoj državi društvena uloga Katoličke crkve pokazuje povezanost Crkve s tradicionalnim svijetom i nacionalnom identifikacijom, pokazuje Crkvu kao alternativu komunističkom režimu i njenu važnu ulogu u nestanku jugoslavenske državne zajednice potkraj prošlog stoljeća i na kraju pokazuje religiju kao bitno i trajno značenje na razini pojedinca i na razini zajednice (Zrinščak, Črpić 2005., 45-81).

Demokratske promjene hrvatskog društva potkraj devedesetih godina prošlog stoljeća pokazuju da od neprijateljskog stava prema religiji društveni poredak pokazuje naklonjenost prema religiji, a posebice prema Katoličkoj crkvi. Društveni položaj vjerskih zajednica uređen je zakonom o vjerskim zajednicama, a položaj Katoličke crkve uređen je i posebnim međudržavnim ugovorima Republike Hrvatske sa Svetom Stolicom. Uvodi se konfesionalni vjeronauk u školski sustav odgoja i obrazovanja, ustanovljen je vojni ordinarijat za duhovnu i pastoralnu skrb vojske i policije, te su religije pomoću sredstava društvene komunikacije prisutne u javnom mnijenju. Vidljivo je da se demokratskim procesima hrvatskog društva položaj religije promijenio. Religija dobiva prostor u javnom djelovanju kao i sve druge kulturne i društvene institucije, dobiva prostor u medijima i na neki način postaje društvenom poželjnom vrednotom koja će imati i određenu ulogu u postmodernoj rekonstrukciji modernizacije hrvatskog društva. Naime, uz društveno-kulturnu, gospodarsku tranziciju ističe

se sociologija tranzicije i transformacije (Cifrić, 1998.) koja, jasno, ima reperkusija i na religiju tranzicijskog razdoblja. Kao što društveno-kulturnu i gospodarsku tranziciju obilježavaju postmoderni individualizam, pluralizam i tržišno gospodarstvo tako razdoblje tranzicije sociologije religije obilježavaju individualizacija religioznog iskustva, pluralizam religijâ i pluralizam religije koji se događaju u dinamičkom procesu hrvatskog društva između modernizacije i postmodernizacije, između sekularizacije i postsekularizacije, u slobodnom djelovanju religijskih zajednica, raznih laičkih eklezijalnih i religioznih pokreta i grupa u religijskoj ponudi u suvremenom hrvatskom društvu.

Na temelju nekoliko provedenih socioreligijskih istraživanja na općoj populaciji kao što su "Vjera i moral u Hrvatskoj" (Bogoslovska smotra 68 (1998) 4), "Europsko istraživanje vrednota" (Bogoslovska smotra 70 (2000) 2), "Aufbruch" (P. Aračić, G. Črpić, K. Nikodem, 2000., 2003.), na mjesnoj razini te drugih socioreligijskih istraživanja posebnih društvenih grupa bilježi se revitalizacija religije, značajna društvena uloga religije i veliki porast osobne religioznosti.

U nastavku teksta bit će riječi o nekoliko socioreligijskih sastavnica vukovarskog društva. Prije svega nacionalna i religijska pripadnost stanovnika Grada Vukovara, zatim uloga religije u poslijeratnom razdoblju odnosno tranziciji i na kraju predstaviti će se nekoliko pokazatelja religijske prakse pripadnika dviju najbrojnijih religijskih odnosno vjerskih zajednica.

Stanovništvo Grada Vukovara prema narodnosti i prema vjeri

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine Državnog zavoda za statistiku,¹ stanovništvo prema narodnosti u Grada Vukovara (u koji spadaju Vukovar, Sotin, Lipovača i Grabovo), kako pokazuje sljedeće tablica, čine 57,46% Hrvata, zatim jedna trećina Srba (32,88%), više od jedan posto Mađara i Rusina, 3,47% su neizjašnjeni u nacionalnom smislu te druge narodnosti čija je zastupljenost manja od jedan posto stanovništva Grada Vukovara.

¹ www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_02_02/H01_02_02_zup16.html

Grad Vukovar		
Vukovar	100%	31.670
Hrvati	57,46	18.199
Albanci	0,35	112
Bošnjaci	0,12	39
Bugari	0,2	7
Crnogorci	0,21	67
Česi	0,06	19
Mađari	1,22	387
Makedonci	0,12	39
Nijemci	0,18	58
Poljaci	0,07	21
Romi	0,14	45
Rumunji	0,03	9
Rusi	0,05	17
Rusini	1,79	567
Slovaci	0,27	85
Slovinci	0,09	28
Srbi	32,88	10.412
Talijani	0	1
Ukrajinci	0,76	242
Židovi	0	1
Ostali	0,32	100
Neizjašnjeni u nacionalnom smislu	3,47	1098
Regionalna pripadnost	0,00	1
Nepoznato	0,37	117

Tablica 1.
Stanovništvo Grada
Vukovara prema
popisu stanovništva
iz 2001. godine

Iz priloženih podataka vidljivo je da su u Gradu Vukovaru najbrojniji Hrvati, zatim Srbi i na kraju oni koji se nisu izjasnili u nacionalnom smislu. Statistički zavod Republike Hrvatske objavio je i statističke podatke stanovništva prema vjeri, po gradovima/općinama. Prema metodološkim objašnjenjima kod popisa stanovništva pod pojmom vjera podrazumijeva se "obilježje koje označava pripadnost pojedinca određenom vjerskom sustavu i pritom nije važno je li osoba upisana u knjigu pripadnika

neke vjere, već smatra li se osoba pripadnikom te vjere i bez obzira na to je li osoba praktični vjernik ili nije. Prema čl. 40. Ustava Republike Hrvatske, u Republici Hrvatskoj jamči se sloboda savjesti i vjeroispovijedi i slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja. Za djecu mlađu od 15 godina odgovor na to pitanje dao je jedan od roditelja, posvojitelj ili skrbnik. Na temelju Zakona o Popisu stanovništva, kućanstava i stanova, čl. 5. drugi stavak, osobe se nisu bile dužne izjašnjavati o vjerskoj pripadnosti. U tom slučaju popisivač je upisao odgovor “nije se izjasnila ili izjasnio”.²

Tablica 2.
Stanovništvo prema vjeri u
Gradu Vukovaru prema
popisu stanovništva
iz 2001.

Grad Vukovar		
Katolička crkva	57,53	18.219
Grkokatolička crkva	1,75	553
Starokatolička	0	1
Pravoslavna crkva	32,51	10.296
Islamska vjerska zajednica	0,55	174
Adventistička crkva	0,09	28
Baptistička crkva	0,03	8
Jehovini svjedoci	0,25	78
Kalvinistička crkva	0,05	16
Kristova pentekostna crkva	0,01	3
Ostale vjere	0,21	65
Agnostici i neizjašnjeni	4,66	1.475
Nevjernici	1,63	515
Nepoznato	0,49	159
Evangelička crkva	0,26	83

Iz navedene tablice vidljivo je da 57,46% stanovnika Grada Vukovara pripada Katoličkoj crkvi, zatim pravoslavnim crkvama 32,51%, a u pravoslavne crkve ubrajaju se: Bugarska pravoslavna crkva, Crnogorska pravoslavna crkva (broji 5 pripadnika - 0,02%), Grčka pravoslavna crkva (broji 4 pripadnika - 0,01%), Makedonska pravoslavna crkva (broji 18 pripadnika - 0,06%), Rumunjska pravoslavna crkva (broji 1 pripadnika - 0,00%), Ruska pravoslavna crkva (broji 10 pripadnika - 0,03%) i Srpska pravoslavna crkva (broji 7.140 pripadnika - 22,54%). Pripadnika Srpske pravoslavne crkve ima 7.140 odnosno

22,54%, a razlika od 22,54% do 32,51% odnosno razlika broja od 7.140 do 10.296 Statistički zavod Republike Hrvatske objašnjava da se ta "razlika odnosi na odgovor "Pravoslavna crkva" bez detaljnog specificiranja o pripadnosti kojoj od pravoslavnih crkava".³

Sukladno nacionalnoj zastupljenosti, najbrojnije su i dvije religijske zajednice kojima uglavnom navedene nacionalnosti i pripadaju: Hrvati pripadaju Katoličkoj crkvi, a Srbi Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Pored te dvije religijske zajednice iznad jedan posto zastupljeni su pripadnici Grkokatoličke crkve, a preko šest posto je agnostika, nezajasnjenih i onih koji su se izjasnili da su nevjernici. Pripadnici drugih vjerskih zajednica zastupljeni su manje od jedan posto u stanovništvu Grada Vukovara. Premda nisu znatnije zastupljene različite religijske zajednice i grupe, navedeni podaci pokazuju religijski pluralizam u Vukovaru, a u analiziranom razdoblju nastaju i nove religijske zajednice kojima je poratno društveno ozračje plodno tlo za promicanje religijskog nauka i njihove religijske zajednice.

Neke socioreligijske činjenice u poratnom razdoblju

Kakvu je ulogu religija imala i ima u vukovarskom društvu u razdoblju integracije, vidljivo je iz samih religijskih činjenica i društveno-kulturnih događanja u tom razdoblju imajući u vidu osnovne vidove religije kao što su nauk, obred i simboli.

Religijski obredi masovnih pokapanja ekshuminiranih žrtava branitelja i civila srbijanske oružane agresije na Vukovar. Na samom procesu povratka, religijske institucije kao na primjer župni ured u Šarengradu, prihvatili su prognanike u župne prostorije gdje religijske zajednice postaju društvenim i kulturnim zajednicama. Obnavlja se sakralna arhitektura i umjetnost. Obnova franjevačkog samostana i crkve Sv. Filipa i Jakova postaje čvrstim nositeljem i promicateljem drugih duhovnih, kulturnih i društvenih procesa integracije u Vukovaru. Religijsko središte "Pastoralni centar Sv. Bone" postaje središtem duhovne, kulturne i društvene zbilje vukovarskog društva u poratnom razdoblju u kojemu se događaju brojna duhovna, književna, glazbena, dramska i likovna događanja. Pored "Pastoralnog centra Sv. Bone" obnavljaju se i druga kulturna i odgojno-obrazovna središta poput Gradskog muzeja

³ www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_02_04/H01_02_04_zup16.html

Vukovara (sa svojim kulturno-religijskim manifestacijama poput "Nebo nad Vukovarom"), Ogranka Matice hrvatske, Gradske knjižnice i Gimnazije. Među različitim udrugama civilnog društva nastaju i religijske laičke udruge kao "Udruga Sv. Bone" koja se brine za siromašne i napuštene u gradu Vukovaru i Franjevačka mladež.

Znatna je solidarnost crkvenog Caritasa sa svim društvenim slojevima, a posebice solidarnost s povratnicima u pomoći i stvaranja osnovnih uvjeta života i stanovanja te poticanja razvoja gospodarstva i malog poduzetništva.

Iz opustošene, razrušene te patnjom, trpljenjem prožete i obilježene vukovarske zemlje, "izrastaju" križevi, snažni religijski simboli koji i vukovarsku golubicu preoblikuju u križ. Veliki Križ na groblju branitelja, monumentalni bijeli Križ na ušću Vuke u Dunav, metafizika krunica na drvenom križu na Ovčari, razasuti brojni križevi po groblju i po čitavom Vukovaru stvaraju "kulturu križa" koja prožima i nadahnjuje cjelokupni duhovni, kulturni i društveni život povratnika. Ovčara, Groblje branitelja, Križevi postaju snažna mjesta i simboli nacionalnog i religijskog identiteta. Vukovar, simbol otpora i stvaranja hrvatske države, postaje svetim mjestom različitih hodočasnika: vjernika, građana i državnika. Svi branitelji i civili poginuli u obrani i stvaranju hrvatske domovine, obilježeni su križevima, a groblja gdje su pokopani postaju svetim mjestima kojima se odaje čast i molitva.

Religijsko djelovanje, koje možemo simbolički izraziti "u Svetom Boni zaštitniku i čuvaru grada Vukovara", obnavlja duhovnu i materijalnu cjelokupnost ljudi Vukovara. Križ, čuvar susreta dviju rijeka i čudesna poveznica križnih vukovarskih obzorja od Commerca, Bolnice, Veleprometa, Hangara, Ovčare, vidljivi je znak, iscjeliteljska i obnoviteljska snaga. Novosagrađeni religijski simboli kao što su franjevačka crkva Sv. Filipa i Jakova sa zvonikom, veliki križevi posvećeni poginulim hrvatskim braniteljima i civilima mijenjaju dotadašnju vizuru grada iz koje nastaje novi Vukovar s novom kulturom koju prožima teško krvavo ratno iskustvo i još čvršća nada i vjera u novi život. Kako za vrijeme srbijanske oružane agresije na Vukovar, tako i u poratnom vremenu kod prognanika i/ili povratnika posebno mjesto zauzima krunica koja je bila zaštita i snaga braniteljima i civilima. Krunica nije prebiranje zrnaca i brojanje "mrtvih duša" u Vukovaru, nego je živa molitva koja tješi vukovarske patnike i svjedoke istine, molitva koja osnažuje molitelje u susretu s drugim i drukčijima te molitva koja otvara i izgrađuje obzorja "nove vukovarske kulture" u ozračju demokracije i slobode. Pod okriljem i zaštitom Sv. Bone u molitvi, žrtve su se mogle suočiti s ru-

šiteljima njihova života, svetinja, kulture i društva. Žrtvu može zbiljski susresti, istinski izmiriti i pomiriti s njom samom, s drugima i s Bogom, jedino i samo onaj koji je Žrtva i Ljubav koja spašava.

U stvaranju i izgradnji “nove vukovarske kulture” pridružuju se i mladi koji u pobožnosti križnog puta u XII. postaji: “Isus umire na križu” mole: “Gospodine Isuse, koliki umiru danas? Mi želimo samo živjeti, a ne nanositi bol i smrt drugome. Želimo biti nada ostavljenima i od ljudi osuđenima. Pomozi nam da znamo opraštati i ulijevati povjerenje svim ljudima”. Mladi zatim u XIV. postaji: “Isusa polažu u grob” mole: “Svatko će proći kroz oganj čišćenja – kroz žrtvu Tvoje molitve: Oče, oprosti im. Tu je snaga vjere nas mladih, svih povratnika u Vukovaru – nada u Uskrs. ... Opraštati je teško. A mi zaboravljamo da Ti opraštaš. Pomozi nam da uvijek spremno opraštamo uvrede prijateljima”, Mladi na kraju u XV. postaji mole: “Vukovar je uskrsnuo. Vratili smo se u njega – razorenog, opustošenog. Mi ga mladi volimo i gradimo s ljubavlju koja daje život. Nije lako. Na svakom koraku susrećemo oči koje su sijale smrt, prste koji su nas probijali do dna duše, bjelosvjetske poslanike koji imaju neke svoje istine i ne žele znati istinu o Vukovaru, nebrigu odgovornih o nama i o našoj budućnosti. Ipak, vjerujemo da s Tobom, možemo obnoviti i nas i Vukovar, jer tamo gdje si Ti, Gospodine Isuse, svijet se mijenja. A Ti si s nama u Vukovaru. Hvala Ti za Ljubav i Istinu (Zlatko Špehar, 2006., 134-142).

U Vukovaru se organizira i molitveni tjedan gdje različite religijske zajednice zajedno mole za mir i utiru put miru, ekumenizmu, dijalogu i toleranciji. Na taj način međuvjerski i kulturni dijalog pridonosi istinskom miru i pomirenju kako bi se naučilo živjeti zajedno uz poštivanje drugog i različitog. U istinskom miru i dijalogu ne žrtvuju se istina i pravednost, nego se afirmiraju vlastiti identiteti i identiteti drugih. Na taj način religijske zajednice učinkovito pridonose stvaranju mira, jer, kako piše suvremeni njemački teolog Hans Küng: “Nema mira u svijetu bez mira među religijama”.

Nepobitno ovih samo nekoliko socioreligijskih i kulturnih činjenica ukazuje na značajnu društvenu i kulturnu ulogu religije u poslijeratnom razdoblju integracije Vukovara koja se najviše očituje kroz djelovanje vukovarskih franjevac koji su s vukovarskim braniteljima i civilima tijekom srbijanske oružane agresije na Vukovar kao i u srbijanskim koncentracijskim logorima zajedno proživjeli “križ”, zajedno sa svojim narodom stvaraju prognaničku “kulturu križa” te zajedno sa svojim vjernicima stvaraju

novu vukovarsku kulturu solidarnosti, mira i tolerancije.

O društvenoj ulozi religije u poslijeratnom ili integracijskom razdoblju, pokazuje i nekoliko kvantitativnih statističkih pokazatelja vjerskog života pripadnika pojedinih katoličkih župa.

Nekoliko pokazatelja vjerskog života u katoličkim župama

U socioreligijskom istraživanju redovito se propituje vjerovanje u neko apsolutno, transcendentno postojanje, religiozno iskustvo "korjenito Drugog", religijska praksa, religijsko pripadanje i religijska spoznaja. U sljedećem tekstu pored religijskog pripadanja bit će riječi samo o nekim pokazateljima religijske prakse pripadnika najbrojnijih vjerskih zajednica u Vukovaru u integracijskom razdoblju od 1997. do 2006. godine. Predstaviti ćemo nekoliko kvantitativnih statističkih podataka o vjernicima i njihovom vjerničkom životu koji pripadaju katoličkim župama Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru i Svetog Josipa Radnika u Borovu Naselju koje opslužuju svećenici franjevci te u katoličkoj župi Kraljici mučenika u Vukovaru o čijim se vjernicima duhovno i pastoralno skrbi svjetovni dijecezanski svećenik.

U sljedećim tablicama predstaviti će se broj krštenih, prvopričesnika, krizmanika, vjenčanih i umrlih koji, premda su parcijalni, mogu poslužiti kao indikativni pokazatelji religijskih kretanja u društvu i u samoj religijskoj zajednici u Vukovaru. Iznosim samo one podatke koje su

Tablica 3.
Neki statistički podaci katoličke župne zajednice Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru⁴

godina	broj vjernika	krštenih	prvopričesnika	krizmanika	vjenčanih	umrlih/ sprovoda
1997.	4000	56		70	19	76 (41)
1998.	700	33	1		15	145 (44)
1999.	3000	45	25	19	15	189 (53)
2000.	3000	66	38	58	26	134 (16)
2001.	3000	73	66	46	30	138 (26)
2002.	3000	88	61	86	39	161 (33)
2003.	3900	66	56	84	45	126 (10)
2004.	3900	66	54	73	48	83 (3)
2005.	4000	68	66	59	33	86 (5)
2006.	4000	59	77	70	24	74

⁴ Zahvaljujem upravitelju župe Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru, fra Ivici Jagodiću na poslanim statističkim podacima iz matica krštenih, vjenčanih i umrlih te podacima o broju vjernika, prvopričesnika i krizmanika.

mi poslali upravitelji pojedinih katoličkih župa.

Potrebno je navesti kako kod rubrike umrli/sprovodi prva brojka označava ukupno broj sprovoda, dok broj u zagradama označava broj ekshuminiranih osoba. U 1997. godini prva pričest je bila po raznim katoličkim župama te je bilo oko 4000 vjernika župnih zajednicu u Zagrebu i okolici.

Navedena tablica pokazuje da je 1997. godine župa brojala oko 4000 vjernika, 56 krštenih i 70 krizmanih osoba, 19 vjenčanih parova te 76 sprovoda od kojih je u toj godini umrlo 35 a ekshuminirano 41 osoba. Zanimljivo je uočiti da deset godina nakon povratka u Vukovar župna zajednica ponovno broji 4000 vjernika, 59 krštenih i 70 krizmanih osoba, 24 vjenčana para i 74 umrle osobe. Jednostavnom kvantitativnom usporedbom navedenih podataka vidljivo je da je došlo do ponovnog čvrstog strukturiranja župne zajednice što pokazuje broj vjernika, krštenih i krizmanih te nešto više vjenčanih parova. Vidljiva je znatna promjena umrlih gdje je u 2006. godini preko dva puta više umrlo nego u 1997. godini. Uočava se također smanjenje broja sprovoda ekshuminiranih osoba zadnjih godina.

U posljednjih deset godina u katoličkoj župi Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru kršteno je 620 djece, 444 djece primilo prvu pričest, 565 krizmanika, vjenčanih 294, umrlih 1212 od kojih je 231 ekshuminiranih a 981 osoba umrla

Tablica 4.
 Statistika krštenih, prvopričesnika, krizmanih, vjenčanih i umrlih župe Sv. Josipa Radnika Borovo Naselje⁵

godina	broj vjernika	krštenih	prvopričesnika	krizmanika	vjenčanih	umrlih/sprovoda
1997.		33			13	18
1998.		28			8	76
1999.		51			12	97
2000.		58	35	48	21	61(77)
2001.		61	44	52	21	56(78)
2002.		68	25	43	23	76(90)
2003.		72	42	59	13	72(83)
2004.		50	46	55	14	74(78)
2005.		65	42	61	21	89(98)
2006.		69	56	69	21	77(82)
ukupno		674	290	387	209	932(81)

5 Zahvaljujem fra Anti Perkoviću, upravitelju župe Sv. Josipa Radnika Borovo Naselje, na poslanim statističkim podacima o krštenim, vjenčanim i umrlim osobama te broju prvopričesnika i krizmanika župne zajednice.

Tijekom 1997. godine uglavnom cjelokupna duhovna i pastoralna skrb o članovima župne zajednice bila je u Zagrebu, osim nekoliko djece koje su roditelji donijeli u Vukovar samo zbog krštenja. Nadalje župnik ističe da je 2001. godine 30 župljana umrlo u progonstvu izvan župe, ali su dovezeni i pokopani u župi. Kod umrlih brojke u zagradi su broj pokopa, a razlika u broju odnosi se na one koji su ubijeni u Domovinskom ratu, zatim ekshuminirani i pokopani. Kako iz poslanih podataka nije vidljivo koliko župa danas ima vjernika, samo za ilustraciju navodimo broj vjernika za župu Sv. Josipa Radnika u Borovu Naselju prema pastoralnoj statistici franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda u kojoj stoji da je 1998. godine župa imala 600,⁶ 1999. godine 2000⁷, a 2005. godine 4700 vjernika.

Prema poslanim podacima vidljivo je da je u posljednjih deset godina u katoličkoj župi Sv. Josipa Radnika u Borovu Naselju kršteno 674 djece, 290 ih je primilo prvu pričest, 387 krizmanih, vjenčanih parova 209, umrlih 932 od kojih je 81 ekshuminirane, a 851 osoba je umrla prirodnom smrću.

U Vukovaru je 20. kolovoza 2003. godine osnovana nova katolička župa Kraljica mučenika koja obuhvaća dio Grada Vukovara Sajmište i selo Bogdanovce. Statistički podaci za novoosnovanu župu Kraljice mučenika u Vukovaru od njenog osnivanja napravljeni su prema blagoslovu kuća koje obavlja župnik jedanput godišnje. Župni upravitelj napominje da se posljednju godinu prijavilo više vjernika koji do sada nisu blagoslivljali kuću te se stoga i znatno povećao broj vjernika.⁸

Tablica 5.
 Statistika katoličke
 župe Kraljice mučenika
 u Vukovaru

Godina	broj vjernika	krštenih	prvopričešnika	krizmanika	vjenčanih	umrlih/ sprovoda
2003.	2037	11			1	10 (2)
2004.	2062	37	25	37	12	57 (7)
2005.	2095	31	34	28	16	39 (2)
2006.	2482	47	36	30	14	47 (3)
ukupno	2482	126	95	95	43	153(14)

6 *Obavijesti* franjevački provincije sv. Ćirila i Metoda, LII (1999) 1, 20-21.

7 *Obavijesti* franjevački provincije sv. Ćirila i Metoda, LIII (1999) 1, 12-13.

8 Zahvaljujem vlč. Mati Martinoviću, župnom upravitelju novoosnovane katoličke župe Kraljice mučenika u Vukovaru na poslanim statističkim podacima broja krštenih, prvopričešćenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih te broja vjernika u župi.

U statističkom predavljanju broja krštenih napravljena je podjela na krštene osobe do prve godine života, zatim od prve do sedme godine života i krštene osobe od sedam godina i više. Tako je 2003. godine od 11 krštenih jedna osoba krštena sa više od sedam godina; 2004. godine od 37 krštenih četiri osobe su krštene u životnoj dobi od jedne do sedam godina i šest osoba u životnoj dobi od sedam i više godina; 2005. godine od 31 krštene osobe, tri su krštene u dobi od jedne do sedam godina te dvije osobe u dobi od sedam i više godina i na kraju u 2006. godini od 47 krštenih sedam osoba su krštene u dobi od jedne do sedme godine života i 15 osoba su krštene u dobi od sedam godina i više. U novoosnovanoj katoličkoj župi bilježi se znatno povećanje krštenih osoba i broja vjernika koji pripadaju župnoj zajednici.

Navedeni podaci pokazuju da je od kolovoza 2003. godine od osnivanja katoličke župe Kraljice mučenika u Vukovaru kršteno 126, prvopričesnika 95, krizmanika 95, vjenčanih parova 43 te pokopanih 153 vjernika od kojih je naravnom smrću umrlo 139, a 14 osoba su ekshuminirane i pokopane.

Dakle, u katoličkim župama Sv. Filipa i Jakova i Kraljice mučenika u Vukovaru te Sv. Josipu Radniku u Borovu Naselju, u posljednjih deset godina kršteno je 1420 osoba, 832 je primilo Prvu pričest, 1047 krizmanih, vjenčanih 546, umrlih 2297 od kojih je ekshuminirano 326 osoba, a naravno smrću umrlo 1971 osoba s napomenom da su u statistiku uračunati podaci za novoosnovanu katoličku župu Kraljice mučenika od njenog osnivanja 2003. godine.

Nekoliko pokazatelja vjerske prakse pripadnika Srpske pravoslavne crkve

Nakon što je predstavljeno nekoliko pokazatelja vjerske prakse pripadnika katoličkih župnih zajednica, sada će biti riječi o nekoliko kvantitativnih podataka o vjerskoj praksi pravoslavnih vjernika koji pripadaju Srpskoj pravoslavnoj crkvi iznoseći samo poslane statističke podatke.⁹

⁹ Zahvaljujem arhijerejskom namjesniku vukovarskom protojereju-stavroforu Dušanu Markoviću na poslanim statističkim podacima krštenih, vjenčanih, umrlih i pričješćeni vjernika Srpske pravoslavne crkve.

Godina	Krštenih	vjenčanih	umrlih	pričešćenih
1997.	277	33	137	1351
1998.	125	22	118	1534
1999.	116	7	90	1870
2000.	137	14	99	2067
2001.	97	11	106	2456
2002.	101	13	122	2541
2003.	85	8	103	3132
2004.	78	22	108	4072
2005.	85	12	115	4294
2006.	100	18	109	4863
Ukupno	1201	160	1107	28180

Tablica 6.

Statistika krštenih, vjenčanih, umrlih i pričešćenih pripadnika župnih zajednica Srpske pravoslavne crkve u Gradu Vukovaru

Navedeni statistički podaci govore da je neposredno nakon mirne reintegracije bio veći broj krštenih od broja umrlih, dok posljednjih godina počevši od 2001. godine više je umrlih nego krštenih, zatim je relativno malen broj crkvenih vjenčanja i na kraju uočava se znatan porast pričešćenih vjernika posljednjih godina. Navedeni podaci pokazuju da je u deset godina poratnog razdoblja kršteno 1201 osoba, 160 vjenčanih parova, 1107 je umrlih i 28180 pričešćenih vjernika.

Socioreligijski osvrt na religijske i društveno-kulturne činjenice u poratnom razdoblju

Religija u "vukovarskom iskustvu" ima vrlo važnu ulogu na osobnoj razini gdje je religija egzistencijalno smisljeno uporište postojanja i iscjeliteljska snaga u življenju ratnog iskustva, zatim na društvenoj razini religija igra vrlo važnu ulogu u integraciji cjelokupnog vukovarskog društva i na kulturnoj razini snažni religijski simboli prožimaju kulturno stvaralaštvo. Iz "kulture križa" prelazi se u kulturu življenja gdje religija bitno pridonosi stvaranju i izgradnji nove vukovarske kulture solidarnosti, mira, dijaloga, snošljivosti i pluralizma, gdje štiti dostojanstvo ljudske osobe, jednakost svih ljudi, istinu i pravednost te izgrađuje duhovni, kulturni i nacionalni identitet kao jamstvo u svim drugim europskim i globalizacijskim procesima.

Religija odnosno vjera izgrađuje cjelovit život pripadnika katoličkih zajednica u razdoblju nakon rata u Vukovaru. U vukovarskom vjerničkom iskustvu uloga religije ne može se svesti na određenu društvenu funkciju budući da u Vukovaru nije bila ugrožena samo jedna određena društvena funkcija nego je u Vukovaru bio ugrožen i uništen cjelokupan život ljudi, a u najvećoj mjeri život Hrvata katolika pripadnika katoličkih zajednica. Stoga sposobnost religije da obnavlja duhovni, kulturni, društveni i gospodarski život ne iscrpljuje se u funkcionalnom određivanju religije. S druge pak strane u vukovarskom iskustvu svesti religiju prije svega na “religiozno iskustvo Svetoga” koje je bilo dominantno za vrijeme srbijanske oružane agresije i za vrijeme boravka u srpskim koncentracijskim logorima na osobnoj razini, ne bi se dostatno istaknula njena zbiljska učinkovitost na zajedničarskoj razini u konkretnoj vukovarskoj situaciji ili zbilji u poratnom integracijskom razdoblju ili razdoblju povratka i obnove. Upravo vukovarsko iskustvo pokazuje čudesnu moć religije kako na razini iskustva pojedinca tako i njenu stvarnu djelotvornost na zajedničarskoj odnosno društvenoj razini. U vukovarskoj religijskoj situaciji, religija je osobni i zajedničarski smisao. Kada je ugrožena cjelokupnost života pojedinca, zajednice i naroda, religija je sposobna ne samo obnoviti uništeno, nego izgraditi bolju sadašnjost u perspektivi sretnije budućnosti. Mukotrpní individualni i društveni naponi za prevladavanje ratnih posljedica racionalizirani su upravo u religiji. Nakon iskustva vukovarske patnje, oslobođeni ne od drugih niti zbog drugih nego zbog vlastite duše, budućnosti života te spasenja povratnici stvaraju novu vukovarsku kulturu.

Kada je ugroženo potpuno postojanje pojedinca i zajednice, posljednji smisao se nalazi u religiji, trpljenju križa s jedne a s druge pak strane kada se takva situacija obnavlja, religija postaje najsnažnijim izvorom obnoviteljske snage i na razini pojedinca koji oprašta zbog svog spasenja i na razini zajednice koja gradi novu kulturu mira, dijaloga i tolerancije.

Imajući u vidu substantivnu i funkcionalnu definiciju religije i teorijske okvire modernizacije i sekularizacije, teško je, a skoro i nemoguće, “vukovarsko religiozno iskustvo” staviti u određeni socioreligijski okvir ili teoriju. Mislim da to nije niti potrebno jer “vukovarsko religiozno iskustvo” i na osobnoj i na zajedničarskoj razini razumljivo je u kontekstu društvenih, kulturnih i religijskih događanja početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Naime, ono je razumljivo u kontekstu srbijanske oružane agresije na Vukovar i stradanja hrvatskih branitelja i civila

Vine Mihaljević
**Religija u izgradnji
mira, dijaloga i
(ne)tolerancije**

u Vukovaru, zatim u kontekstu patnje hrvatskog naroda u srbijanskim logorima i progonstva i na kraju u kontekstu povratka i obnavljanja duhovnog, društvenog i kulturnog života. Snažni religijski simboli kao Križ na ušću Vuke u Dunav ne sakralizira prostor nego iskupljuje, otkupljuje veliko stradanje hrvatskog naroda u Vukovaru. Križ otvara nadu u novi život i stvarno je prisutna djelujuća ljubav u Vukovaru koja ozdravlja ranjene ljude i osposobljava ih za stvaranje nove društvene i kulturne zbilje. U tom znaku križa, stvara se nova vukovarska kultura u perspektivi zbiljskog mira. Obnavljanjem drugih kulturnih i društvenih institucija i njihovim preuzimanjem odgovarajućih društvenih i kulturnih funkcija u vukovarskom društvu, smanjuje se uloga religije koja preuzima prije svega svoju vlastitu ulogu u društvu u fazi modernizacije i demokratizacije koje prate sekularizacija i diferencijacija društva. U procesu jačanja svjetovnog utjecaja u izgradnji pravne države, demokracije, zaštite ljudskih prava, izgradnje civilnog društva i slično, religija bitno pridonosi izgradnji mira, dijaloga, tolerancije, ekumenizma i solidarnosti o čemu posebice govori Drugi vatikanski sabor. "Stoga hrvatski (vukovarski) vjernici kao građani moraju se zalagati za demokratski sustav, a kao kršćani trebaju tražiti koncil-ska i biblijska rješenja" (Mardešić, 78). U kontekstu teme naše konferencije, možemo s pravom reći da je upravo to hrvatska baština s jedne strane, a s druge pak strane perspektiva cjelokupnog razvoja.

ARAČIĆ, P.; ČRPIĆ, G.; NIKODEM, K., Vjerska situacija u hrvatskom tranzicijskom društvu prema istraživanju "Aufbruch", u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, CXXVII (2000) 12, 775-815.

ARAČIĆ, P.; ČRPIĆ, G.; NIKODEM, K., *Postkomunistički horizonti*, Teologija u Đakovu, Đakovo 2003.

BERGER, P. L. (1987), *L'imperativo eretico*. Possibilità contemporanee di affermazione religiosa. Introduzione di Giancarlo De Nicolò, ELLE DI CI (Leumann) Torino.

Bogoslovska smotra 68 (1998) 4; 70 (2000) 2.

CIFRIĆ, I. (1998), Tranzicija i transformacija, u: I. Cifrić i dr., *Društveni razvoj i ekološka modernizacija. Prilozi sociologiji tranzicije*, Hrvatsko sociološko društvo, Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 47-71.

JUKIĆ, J., Religijske integracije i uloga pomirenja, u: I. Grubišić, S. Zrinščak (uredili), *Religija i integracija*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 1999., 59-82.

Obavijesti franjevački provincije sv. Ćirila i Metoda, LII (1999) 1; LIII (2000) 1.

ŠPEHAR, Z., Vukovarski križni put – 2003., u *Vukovarski zbornik*, Ogranak Matice hrvatske Vukovar, Vukovar 2006., 134-142 .

ZRINŠČAK, S.; ČRPIĆ, G., Između identiteta i svakodnevnoga života. Religioznost u hrvatskom društvu iz europske komparativne perspektive, u: Baloban, Josip (prir.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb 2005., 45-81.

<http://www.dzs.hr>